Krejčí, Pavel

Sémantická motivace a překlad biblických idiomů a frazémů : (na srbském, českém a bulharském materiálu)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2002, vol. 51, iss. A50, pp. [67]-80

ISBN 80-210-2819-X
ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/100902
Access Date: 19. 02. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

SBORNÍK PRACÍ FILOZOFICKÉ FAKULTY BRNĚNSKÉ UNIVERZITY
STUDIA MINORA FACULTATIS PHILOSOPHICAE UNIVERSITATIS BRUNENSIS
A 50, 2002 — LINGUISTICA BRUNENSIA

PAVEL KREJČÍ

SÉMANTICKÁ MOTIVACE A PŘEKLAD BIBLICKÝCH IDIOMŮ A FRAZÉMŮ

(na srbském, českém a bulharském materiálu)

Idiomatický výraz bývá často vodítkem pro poznání hmotné a duchovní kultury určitého národa (srov. Smiešková, 1974: 193). Idiomatiku jakožto specifickou oblast každého přirozeného jazyka pak v určitém smyslu můžeme nazvat „zhustenými dejinami jazyka a skratkovitými dejinami spoločnosti, pretože zachytáva v jazykovom stvárnení s istým expresívnym postojom život človeka a jeho pohľad na svet v tých najrozmanitejších oblastiach vo všetkých časových etapách vývinu jazyka i spoločnosti" (Skladaná, 1993: 50; srov. též Filipec – Čermák, 1985: 167n.). Jedním z důležitých inspiračních zdrojů pro literární tvůrce – ať už básníky, nebo prozaiky – byla a stále je bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, které je kromě své myšlenkové a religiózní podstaty zároveň zdrojem mnoha přísloví, pořekadel, obrazů atd. Na idiomatiku a frazeologii vzešlou z Písma svatého lze díky jejímu zvláštnímu původu nahlížet jako na specifickou oblast *idiomů a frazémů* (IF, dvojjediné pojmenování idiomatiky a frazeologie – jazykovědné disciplíny, kterou takovýmto dvojčlenným termínem označuje ve své koncepci F. Čermák; srov. např. Čermák, 1982). V naší práci se zaměříme jednak na sémantiku takovýchto biblických IF, jednak na jejich překlad. Budeme přitom vycházet z materiálu, který jsme čerpali ze dvou prozaických děl významných jugoslávských (srbských) spisovatelů – z románu *Na Drini ćuprija* bosenského autora Iva Andriće (citáty uváděné pod zkratkou And) a z románu-lexikonu *Hazarski rečnik* srbského autora Milorada Paviće (citáty uváděné pod zkratkou Pav). Obě uvedená díla vyšla po druhé světové válce. Pro srovnání jsme zvolili české a bulharské překlady uvedených děl.

I. Obecně o biblických idiomech a frazémech

Idiomy a frazémy můžeme třídit podle nejrůznějších hledisek (formálních, sémantických, stylistických aj.). Jedním z kritérií bývá velmi často *vznik a původ (etymologie)* idiomu a jeho *kulturní a historická motivace*. Pro konfrontační studium má zvlášť velký význam klasifikace frazeologizmů podle původu. Toto zkoumání nám pomáhá vysvětlit příbuznost frazeologických jednotek ve zkou-

manných jazycích na straně jedné a jejich rozdílnost na straně druhé (Kamiš, 1982: 114). Nejsnadněji se původ idiomu určuje v případě, jedná-li se o biblický citát, citát z nějakého obecně známého literárního díla (a dnes už i z filmu), známý výrok nějaké slavné nebo historicky významné osoby, přirovnání vycházející z nějaké historické události apod. V rámci evropské kulturní oblasti existuje všem evropským jazykům společný frazeologický fond. Ten je tvořen jednak internacionálními idiomy a frazémy, které mají původ v bibli, antice, literatuře a společné historii, a jednak těmi IF, jejichž shoda plyne ze stejného nebo podobného pohledu na okolní svět, ze stejných nebo podobných faktů, jevů a reálií, které nás obklopují, a ze stejné či podobné reakce člověka na ně (Skladaná, 1993: 52; srov. též Skorupka, 1988: 12n. nebo Mlacek, 1985: 38). Shoda se nejvíce projevuje u geneticky příbuzných jazyků.

U *biblických citátů* si nemůžeme být vždy stoprocentně jisti, zdali výraz obsažený v bibli není ještě staršího původu. Jistotu však můžeme mít v tom, že pokud se nějaký biblický idiom vyskytne v soudobém textu či proslovu, je to motivováno biblickou předlohou. Toto tvrzení můžeme směle vyslovit mj. i proto, že případné starší zdroje biblických idiomů nejsou dostupné nebo ani vůbec známé. O značné vážnosti bible coby pramene idiomů nejrůznějšího charakteru svědčí mj. slova Vidy Zelené: „Један од главних извора народне мудрости било је *Свето писмо*. Изреке из Светог писма сакупљали су разни гномолози још у средњем веку и из њихових збирки ове изреке ушле су и у народ, тако да је данас тешко распознати где престаје књижевни утицај а почиње народна творевина. Утицај Библије је тако јак, да се огледа у етичком садржају већине наших народних пословица. (...) Свето писмо припадало свима европским народима и сви су подједнако из њега црпили; зато су и тако честе исте пословице код разних народа“ (Zeleni, 1970: 497n.).

II. Obecně o překladu

Pro text překladu je charakteristické to, že je výsledkem tzv. interpretativní činnosti, která od textu vychází a současně i k textu směřuje. Původní vztah *autor – dílo – čtenář* se rozšiřuje o další dva elementy a modifikuje se tak do nového vztahu *autor – dílo – překladatel – překlad – čtenář*. Tím se cesta uměleckého sdělení od tvůrce-spisovatele ke konzumentu-čtenáři přirozeně komplikuje (Hrala, 1988: 194). Vlastním předmětem lingvistiky překladu je vztah mezi originálním textem (T_1) a textem překladu (T_2) (Straková, 1984: 316; srov. též Popovič, 1973 nebo Fleischmann,1982).

Vztah mezi originálem a překladem na základě vztahu jazykového systému a extralingvistického kontextu formuloval E. Nida (1978: 120). Rozlišuje tři typy vztahů, které jsou dány 1. příbuzností jazyků a kultury, 2. rozdílností jazyků a blízkostí kultury a 3. rozdílností jazyků i kultury.

Z jazyků ***slovanských*** národů bychom do Nidovy první skupiny mohli zařadit jen slovenštinu, druhou skupinu by pravděpodobně obsadila polština, obě lužické srbštiny, slovinština a chorvatština a třetí skupinu, v celoslovanském kontextu kulturně nejvzdálenější, by tvořili Bělorusové, Ukrajinci, Rusové, Bulhaři a Makedonci, Srbové, Černohorci a Bosňáci. Podobným způsobem

jsou slovanské jazyky klasifikovány u Kufnerové – Skoumalové – Strakové (1988); jako geneticky blízce příbuzné jazyky je rozlišují jen na základě kulturněhistorického vývoje. Ten může být buď *společný* (trvalý nebo v delším časovém úseku souvislý) – takovým je vztah češtiny a slovenštiny, nebo jsou kulturní souvislosti *nepřímé, kratší* – takový je vztah češtiny a polštiny, anebo je historický vývoj obou jazyků *bez kontaktů* – takový je vztah češtiny a ruštiny nebo bulharštiny (Kufnerová – Skoumalová – Straková, 1988: 200nn.). Zůstaneme-li v rámci ***středoevropského*** regionu (kvůli přehlednosti uveďme, že do tohoto geopolitického regionu řadíme Německo, Polsko, Česko, Slovensko, Maďarsko, Rakousko, Lichtenštejnsko a Švýcarsko), charakteristice první skupiny odpovídá vztah češtiny se slovenštinou a polštinou a druhé skupiny vztah češtiny s němčinou. Do třetí skupiny bychom mohli zařadit vztah češtiny a maďarštiny (uvědomujeme si přitom, že konstatovat rozdílnost české a maďarské kultury můžeme až na základě srovnání s kulturou německou nebo polskou, ke kterým máme mnohem blíž). V ***celoevropském*** kontextu bychom však vztah k maďarštině mohli přesunout bez většího váhání do druhé skupiny. Ve třetí by se ocitly např. řečtina, španělština nebo skandinávské jazyky. V ***celosvětovém*** kontextu by jazyky evropských národů téměř bez výhrady zaujaly pozice v první a druhé skupině, s nimi by se ve druhé skupině ocitla kultura z Evropy exportovaná nebo silně evropeizovaná (australská, severoamerická, pravděpodobně i latinskoamerická apod.). Třetí skupina by byla vyhrazena těm jazykům a kulturám, které jsme si v běžné komunikaci zvykli označovat jako „orientální", „exotické" apod. (např. jazyky a kultura afrických i asijských Arabů, Indů, Číňanů, Japonců, afrických či tichomořských národů).

Překladateli by rozhodně neměl unikat požadavek zachování významu. *Sémantická ekvivalence*, resp. adekvátnost, plnohodnotnost, se jeví jako ústřední problém lingvistické teorie překladu (Kufnerová, 1984: 152), přitom problémy při překladu nevznikají ani tak z rozdílů jazykových systémů, jako spíše z úsilí o to, „aby byly co možná nejpřesněji vyjádřeny ty složky významu, které souvisejí s mimojazykovou skutečností" (Kufnerová, 1984: 153). Při konfrontační analýze textu originálu (T_1) a textu překladu (T_2) je proto v prvé řadě třeba zjistit, do jaké míry si oba texty obsahem odpovídají. S tímto problémem rovněž úzce souvisí otázka přeložitelnosti, kterou se tu však nyní nebudeme zabývat.

III. Obecně o překladu idiomů a frazémů

Problematika překladu idiomatických slovních spojení z jednoho jazyka do druhého je specifickou oblastí teorie uměleckého překladu. V. Straková o tom říká: „Frazeologismy jsou ‚kořením jazyka' a jako takové nejsou vždy jednoznačně či snadno transponovatelné do jazyka jiného. Proto musí překladatel buď vybírat – je-li z čeho – nebo použít opisu, kompenzace, dotvořit výraz apod. Nezvládnuté překlady frazeologismů se naopak projevují jako nenáležitý, ‚komponentový překlad' (fr. *surtraduction* [...]; rus. *покомпонентный перевод*)" (Straková, 1994: 88). Do popředí zde mnohem více vystupuje požadavek překládání (či spíše převádění) podle obsahu, významu a textové funkce. Při doslovném překládání idiomatických výrazů hrozí riziko volby nesprávného ekvivalentu nepoměrně více než u jiných jazykových jednotek. Cílem při překládání idiomů a frazémů by mělo být „jak najwierniejsze oddanie tak treści wersji oryginalnej, jak również jej cech formalnych, o ile na to pozwalają środki językowe, które tłumacz ma do dyspozycji" (Basaj, 1982: 158). Jisté zásady při překládání frazeologizmů formuloval již J. Levý (1983: 128). Jeho zásady se v podstatě neliší od těch, které stručně nastínila V. Straková: „Při překladu fra-

zeologismu jde totiž často o to, nikoliv překládat, nýbrž dosazovat, substituovat to, co se v dané situaci v daném jazyce říká. (...) Frazeologismy nelze překládat podle komponentů, nýbrž globálně, tj. frazeologický celek substituovat celkem jiným (v teorii překladu se zde někdy mluví o tzv. *situačním ekvivalentu*), tj. celkem situačně adekvátním a výskytově podobným" (Straková, 1994: 85n.).

Aby se mohlo předcházet nedorozuměním při překládání idiomů a frazémů, provádějí se speciální výzkumy srovnávací (komparativní, konfrontační) frazeologie dvou i více jazyků, které vedou jednak k zajímavým závěrům teoretickým, jednak ke dvoujazyčným i vícejazyčným frazeologickým slovníkům, jejichž důležitost je nepochybná, zejména vzhledem k nesystematicky zpracované frazeologii v obyčejných překladových slovnících (pokud je v nich vůbec přítomna) (srov. o tom např. Kamiš, 1982).

Narazí-li překladatel v textu originálu na idiom, může použít několik postupů k jeho převedení do jazyka překladu (většinou do své mateřštiny):

1. přeloží ho formálně i sémanticky *identickým idiomem* (pokud takový existuje);
2. přeloží ho významově identickým, avšak formálně mírně *modifikovaným idiomem* – buď proto, že absolutně identický idiom v jazyce překladu neexistuje, nebo proto, že jej použít z různých důvodů nechce;
3. přeloží ho významově identickým, avšak formálně *odlišným idiomem* – buď proto, že úplně nebo částečně identický idiom v jazyce překladu neexistuje, nebo proto, že takový idiom z různých důvodů použít nechce;
4. nepřeloží ho žádným idiomem, ale *jeho význam opíše* – buď proto, že idiom s požadovanou sémantikou v jazyce překladu neexistuje, nebo proto, že idiom z různých důvodů použít nechce;
5. *na převedení* idiomu jakýmkoliv způsobem do jazyka překladu *rezignuje* – buď proto, že idiom je kvůli své specifičnosti nepřeložitelný (nebo se to tak překladateli alespoň zdá), nebo proto, že jej překladatel z různých důvodů převést nechce;
6. nesmíme zapomínat, že idiom se v překladu může objevit i na místě, na němž v originálním textu není, dochází tak ke *kompenzaci idiomu.*

Při jednotlivých postupech překládání idiomů může dojít k chybné interpretaci originálového frazeologizmu:

Ad 1: doslovný překlad se v jazyce překladu nevnímá jako idiom nebo je sémanticky v různém stupni nepřesný anebo takové slovní spojení v jazyce překladu vůbec neexistuje;

Ad 2: sémantika není vystižena přesně nebo je jiná anebo takové slovní spojení v jazyce překladu vůbec neexistuje;

Ad 3: sémantika není vystižena přesně nebo je jiná;

Ad 4: sémantika není opisem vystižena přesně nebo je jiná;

Ad 5: vynechání idiomu může narušit vyznění příslušné části textu;

Ad 6: překlad neutrálního výrazu frazeologizmem může být také neadekvátní, což může plynout z nedostatečného porozumění originálovému textu, nebo naopak z nepřesného chápání významu překladového idiomu (podrobněji o této problematice viz Basaj, 1982).

Pokud cizojazyčné idiomy vykazují shodu, tento jev může mít různé příčiny, které nyní z úsporných důvodů ponecháme stranou. Všimneme si jen jednoho typu – shody vyplývající z přejetí z jiného, třetího zdroje, kterou bychom mohli nazvat shodou *očekávanou*. Z hlediska evropských jazyků bývá oním třetím zdrojem nejčastěji antika (historické reálie, mytologie), *bible a křesťanské náboženství*, obecně sdílená evropská historická zkušenost a výroky známých osobností nebo citáty z proslulých literárních děl (viz též Kamiš, 1982: 114, Habovštiaková – Krošláková, 1987: 120n., Skorupka, 1988: 12n. aj.).

IV. Srbské biblické IF a jejich český a bulharský překlad

Biblické IF budeme sledovat z hlediska sémantiky klíčového komponentu a s tím souvisící motivace, a dále nás bude zajímat to, zdali je příslušný biblický frazém použit v jeho primárním významu (tj. přibližně takovém, jaký má v bibli), anebo se již od původního významu vzdálil, tj. idiomatizoval se. Budeme si rovněž všímat adekvátnosti obou překladů.

IV. 1. hořký jako pelyněk; být ostrý jak dvojsečný meč

Starozákonní přirovnání **горак као пелен** a **оштар као мач с обје стране оштар** (obě Pav 264) byla použita jako přímý citát z bible (Přísloví, 5:3–5). Tento fakt byl explicitně uveden i v samotném textu. Byl tak přesně zachován původní význam. Pelyněk jako symbol hořkosti je však znám již z předbiblických dob (Kovářová, 1996: 45n.), přirovnání proto není „čistým" biblizmem.

Přirovnání **горак као пелен** je případ neutrálního, popř. kolokviálního idiomu. V FHS je uveden s komparátem v chorvatské podobě *pelin* (FHS: 459). V textu je součástí rozsáhlejšího citátu, který má metajazykovou funkci, neboť se explicitně uvádí původ celého citátu: *„Зашто би ми уосталом било шта сметало, кад се јутрос за доручком чуло да је на скуп приспео и др Абу Кабир Муавија. ‚С усана туђе жене капље мед и грло јој је мекше од уља, али јој је пошљедак горак као пелен, оштар као мач с обје стране оштар. Ноге јој слазе к смрти, до пакла допиру кораци њезини...' Тако је записано у Библији"* (Pav 264). Česká verze citátu má podobu *Ze rtů cizí ženy sice kape med, a její jazyk je hladší než olej, nakonec je však hořká jako pelyněk, ostrá jak dvojsečný meč. Její nohy sestupují k smrti, její kroky uvíznou v podsvětí* (BIBLE), bulharská pak *Защото от устните на чуждата жена капе мед, и устата ѝ са по-меки от дървено масло; но сетнините ѝ са горчиви като пелин, остри като изострен от двете страни меч. Нозете ѝ слизат в смърт, стъпките ѝ стигат до ада* (BIBLIJA). Srbský starozákonní text je shodný s tím, který ve svém díle použil Pavić.

Český překlad srbského idiomu zní **hořký jako pelyněk** (Pav 221) (SČFI-P: 261), bulharský **горчив като пелин** (Pav 233). Oba překlady jsou odpovídající. Zatímco český překladový frazém můžeme označit jako frazeologický invariant, bulharský, ač strukturně čisté přirovnání totožné se srbským a českým, v příslušném národním frazeologickém slovníku obsaženo není. Sémanticky syno-

nymní IF má slovníkovou podobu ***с устата мед и масло (лея), в сърцето пелин и отрова*** „не съм искрен; лукав и лицемерен съм“ (FB II: 364). Toto bulharské pořekadlo svými komponenty zřetelně ukazuje na biblický původ. Cizojazyčné ekvivalenty přirovnání ***hořký jako pelyněk / горак као пелен / горчив като пелин*** jsou: rus. ***горький как полынь***, fr. ***amer comme chicotin***.

Na přirovnání **бити оштар као мач с обје стране оштар** je patrné metaforické přirovnání „ostrosti“ ženy k meči; v textu je přirovnání součástí rozsáhlejšího citátu, v němž se vyskytuje spolu s prvně zmíněným přirovnáním, má tedy rovněž metajazykovou funkci. Z citace (viz výše) je patrné, že se tu přirovnává *typ chování*.

Český překladatel tu zasáhl pouze formálně – v souladu s českým zněním citátu zjednodušil pravou stranu použitím v češtině běžného adjektivního vyjádření *dvojsečný meč*: **být ostrý jak dvojsečný meč** (Pav 221). Ve frazeologických slovnících uvedené přirovnání zaznamenáno není. Bulharský překladatel provedl totéž – přizpůsobil překlad bulharskému starozákonnímu znění, ale modifikoval nové příčestí, když změnil prefix: **остър съм като наостren от двете страни меч** (Pav 233). Na sémantiku slova ani idiomu tato změna vliv nemá.

IV. 2. Slovo se stalo tělem

Slovní spojení **Verbum caro factum est (Реч постаде месо)** (Pav 15) je typický frazém citátový. Zvláštností je užití dvojjazyčné podoby citátu, avšak vzhledem k tomu, jak je inkriminované latinské slovní spojení přeloženo v srbské bibli, zjišťujeme, že Pavićovo srbské znění se liší v převodu substantiva *caro*. Původní text, ve kterém se sledovaný citát objevuje, je v Novém zákonu, Jan 1:14: čes. *A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi* (BIBLE), srb. *И реч постаде тијело и усели се у нас* (SvP), bulh. *И словото стана плът и пребиваваше между нас* (BIBLIJA), angl. *And the Word was made flesh, and dwelt among us* (NTs), lat. *Et verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (NTL). Lze tedy konstatovat, že Pavić přistoupil v srbském znění k drobné aktualizaci.

Samo slovní spojení je v kontextu užito v metajazykovém smyslu (vypravěč s jeho pomocí popisuje určité místo v jedné knize – ne však v bibli, po jehož dosažení čtenář umírá). Přímá významová souvislost s původním biblickým významem tu tedy není. Vzhledem k charakteru Pavićova románu-lexikonu je účelem explicitně uvedeného originálního latinského znění (vycházejícího samozřejmě z řeckých, hebrejských a aramejských předloh) zvýšit vědeckou věrohodnost předkládaného textu. Náš citát je vlastně dvojnásobný. Objevuje se v úvodu knihy, v němž jsou citována slova textu Chazarského slovníku ze 17. století, při nichž měl čtenář umírat. Toto původní dílo nakonec implicitně cituje bibli. Vše je patrné z ukázky: *„Између 500 примерака овог првог речника о Хазарима Даубманус је отиснуо и један примерак отровном штампарском бојом. (...) Инквизиција је 1692. године уништила све примерке Даубмануссовог издања и остављени су у оптицају само онај отровни примерак књиге, који је измакао пажњи цензуре, и помоћни примерак са сребрном бравом, који је ишао уз њега. (...) Читалац је наиме умирао на деветој страни код речи које гласе: Verbum caro factum est (Реч постаде месо)“* (Pav 15).

U citátových biblických frazémů nelze dost dobře sledovat správnost překladu, neboť o překlad v primárním smyslu slova zde nejde. Jazykové prostředky různých jazyků obsažené v bibli jsou dnes již ekvivalentní. Vzhledem ke skutečnosti, že bible je přeložena – často i vícekrát – do všech evropských jazyků, můžeme očekávat, že za každé slovní spojení, větu nebo biblický verš jazyka originálu existují ekvivalentní slovní spojení, věty nebo biblické verše v jazyce překladu. Pokud jsou uvedeny mimo biblický kontext jako v našich případech, *„zákaz" mechanického převádění tu neplatí* (srov. Levý, 1983: 67), *právě naopak*. Nedodržení této zásady a pokus o přímý překlad může vést až k nechtěně komickým výsledkům, jakých si všimla např. O. Krijtová: „Co dobře míněná rada v přeloženém románu: ‚Na nic se neptej manželky svého souseda', kterou zděšený redaktor dešifruje jako: ‚Nepožádáš ženy bližního svého'?" (Krijtová, 1996: 16). I z tohoto hlediska je velmi zajímavá aktualizace v srbském překladu uvedeném samotným Pavićem – na místě očekávaného substantiva *m(uj)ело* se objevuje synekdochický výraz *месо*. Oba výrazy přitom vyjadřují význam latinského slova *caro* (srov. např. LATINA: 222). Podobně se kupříkladu chová i anglický výraz *flesh*, znamenající jak *maso*, tak *tělo* (srov. Fronek, 1998: 179, 1134). Bulharský překlad **Verbum caro factum est (Словото стана плът)** (Pav 13) těží z téže polysémie slova *плът*, jakou disponují lat. *caro* a angl. *flesh* (srov. BTR: 593). V českém překladu **Verbum caro factum est (Slovo se stalo tělem)** (Pav 17) Pavićova aktualizace zachována není.

IV. 3. na věky věků

Idiom **за вике викова** (Pav 120) je ustálené slovní spojení, které svojí sémantikou odpovídá idiomu užitému v bibli – označuje dlouhotrvající dobu. Nedošlo tu tedy k žádné aktualizaci. Tento idiom je obecně rozšířeným biblizmem označujícím „věčnost". FHS jej zaznamenává v podobě ***на/за све вијеке (вјекова)*** (FHS: 738). V bibli jej lze nalézt na více místech a různě formálně modifikovaný, např. v Novém zákonu – Efezským 3:21: srb. *Ономе слава у цркви по Христу Исусу у све нараштаје ва вијек вијека. Амин.* (SvP), bulh. *На Него да бъде слава в църквата и в Христа Исуса в всичките родове от века до века. Амин.* (BIBLIJA), čes. *Jemu samému buď sláva v církvi a v Kristu Ježíši po všecka pokolení na věky věků! Amen.* (BIBLE).

Tvar *вик* je nářeční – jde o ikavizmus – a ukazuje na původ mluvčího, v našem případě na Dalmácii. Spisovný tvar srbský má za praslovanské *-ě-* střídnici *-e-* (*век* – ekavská srbština) nebo *-(u)je-* (*вијек* – ijekavská srbština). V promluvě postavy Jábira ibn al-Akšáního je takovýchto dialektizmů několik (v ukázce jsou vyznačeny antikvou): *„Пријатељу – одговори му Акшани – ја* сан умра, *па* сан *од Алаха осуђен за вике викова, па ти* овди *тргујем и* иман *свега. Само ми не тражи кантара, јер ти ја* мерит *више не могу. Зато и продајем сабље, ножеве, виљушке и оруђа која се броје а не* мере. Овде сан вавик, *само ми се на 11. петак сваке године ваља наћи у гробу. Него, ја ћу теби* дат *робе на вересију колико* оћеш, *ако ћеш ми* учинит *писмо да ћеш* вратит *кад речемо...*" (Pav 120).

V české verzi je výraz **na věky věků** (Pav 105) (SČFI-VN: 367). Pokud jde o převod nářeční mluvy, česká překladatelka se užití nějakého českého dialektu správně vyhnula a nářeční mluvu signalizovala jinak: *„Ach, příteli – odpověděl mu al-Akšání* v dubrovnickém nářečí *– já jsem sice umřel, jenomže mě Alláh zatratil na věky věků do tohohle krámu"* (Pav 105). Bulharská překladatelka na jakoukoliv signalizaci nářečí rezignovala: *„Приятелю – отговорил му Акшани, – аз съм мъртъв и съм осъден от Аллах во веки веков, а тук търгувам и имам всичко"* (Pav 105). Za srbský frazém byl použit adekvátní bulharský výraz **во веки веков** (Pav 105) (FB I: 175).

IV. 4. onen svět

Frazeologizmus **онај свет** (Pav 170) má rovněž automatizovaný význam, v kontextu jde o metaforické vyjádření místa posmrtného života člověka. Matešićův frazeologický slovník zaznamenává ještě dva další substituenty v atributivním paradigmatu: ***онај/други/загробни свет*** (FHS: 667). Nositelem idiomatičnosti je jednoznačně atribut. Přirozeným antonymem je sousloví *овај свет* „tento svět". V české verzi odpovídá srbskému idiomu frazeologizmus **onen svět** (Pav 154) (SČFI-VN: 330), v bulharské verzi pak **онзи свят** (Pav 150) (FB II: 25). Cizojazyčné ekvivalenty ustáleného slovního spojení ***onen svět / онај свем / онзи свят*** jsou: slk. ***onen svet***, sln. ***oni svet***, rus. ***мом свем***, něm. ***das Jenseits***, angl. ***the next/nether world***, fr. ***l'autre monde***.

IV. 5. oko v hlavě

Starozákonní synonymní přirovnání **пазити нешто као око у глави** (And 27) (FHS: 413) má obraznou povahu již v bibli. I. Andrić jeho automatizovaný přenesený význam zachoval. Jeho český překlad je **hlídat něco jako oko v hlavě** (And 23); bulharský překlad Andrićova frazému zní **грижа се за нещо като за очите си** (And 24). Český překlad vychází z invariantního ***opatrovat/chovat/střežit něco/někoho jako oko v hlavě*** (SČFI-P: 239) a s originálovým výrazem je ekvivalentní. Pravá strana českého přirovnání (komparátum) je obligatorní, na levé se vedle komparanda uplatňují slovesa znamenající pozorné střežení něčeho. To platí i o srbských přirovnáních, avšak s tím rozdílem, že komparátum *око* připouští též plurálovou formu (vlastně původem duální) *очи*. Bulharské přirovnání je rovněž invariant (FB I: 500), FB zaznamenává též synonymní podobu ***пазя нещо като зеницата/зениците на окото/очите си*** (FB I: 485). Srovnáme-li si cizojazyčné ekvivalenty – slk. ***chránit' niečo ako oko v hlave***, sln. ***paziti nekaj kot oči v glavi***, rus. ***беречь нечего как зеницу ока***, něm. ***etwas wie seinen Augapfel hüten***, angl. ***cherish something like the apple of one's eye*** a fr. ***garder quelque chose comme la prunelle de ses yeux*** – s českou, srbskou a bulharskou podobou, vidíme, že spojení *oko/oči v hlavě* je přítomno pouze u české, slovenské, slovinské a srbské varianty. Bulharská, ruská, německá, anglická a francouzská varianta vychází ze spojení *oční bulva*, resp. *zřítelnice oka/očí*. Příčinu této nejednotnosti najdeme už v bibli; ve Starém zákonu – Páté knize Mojžíšově 32:10 mj. čteme: čes. *chránil ho jako zřítelnici*

oka (BIBLE), srb. *чува га као зјеницу ока својега* (SvP), bulh. *упази го като зеницата на окото Си* (BIBLIJA). V čes., slk., sln. a srb. došlo k substituci obecnějšího *oka v hlavě* za konkrétní *zřítelnici oka*. Česká i bulharská překladatelka tedy zachovaly takový frazeologizmus, který je v jejich jazyce ustálený (automatizovaný).

IV. 6. obracet se zády k něčemu

Idiom **окретати леђа нечему** (And 28) (FHS: 308) se v textu Andrićova románu vyznačuje touž obraznou sémantikou, jakou má ve starozákonním textu (Jeremjáš 2:27: čes. *Dřevu říkají: „Ty jsi můj otec", a kameni: „Ty jsi mě zplodil", a ke mně se obracejí zády, nikoli tváří* (BIBLE), srb. *Који говоре дрвету: ти си отац мој; и камену: ти си ме родио; јер ми окренуше леђа а не лице* (SvP), bulh. *Които думат на дървото: Ти си мой отец, и на камъка: Ти си ме родил; Защото обърнаха към Мене гърба си, а не лицето си* (BIBLIJA). Autor tedy zachoval jeho automatizovaný význam. Idiom symbolizuje v přenesené rovině záporný postoj člověka k nějaké situaci. Český překlad **obracet se zády k něčemu** (And 24) se od svého invariantu liší jen povahou výrazu *k něčemu*. Zatímco invariantní podoba českého frazému (SČFI-VS2: 328) na tomto místě připouští pouze výraz vycházející z lexému *člověk* (my si však myslíme, že autoři SČFI měli do této pozice připustit přinejmenším ještě abstrakta – srov. *obrátil se k problému zády*), srbský idiom připouští jak *člověka*, tak neživou věc – stejně jako bulharský automatizovaný idiom **обръщам гръб на нещо** (And 25) (FB II: 11–12), použitý v překladu bulharském. Nepřímým předmětem je v našem kontextu kolektivum *гужва / změť / бърканица*, které – ačkoli označuje „velkou koncentraci *lidí*" – má z morfologického hlediska povahu substantiva neživotného.

IV. 7. zavírat oči před něčím

Frazém **склањати очи пред истином** (Pav 197) je volnou parafrází, není doslovným biblickým citátem – viz Starý zákon, Izajáš 33:15: srb. *Ко (...) зажима очи своје да не види зла* (SvP), bulh. *И който затуля очите си, за да не види злото* (BIBLIJA), čes. *Ten, (...) kdo zavírá oči, aby nepřihlížel ke zlu* (BIBLE). Jak je z citátů patrné, v bibli je příčina *(zlo)* rozvita v klauzi, původní struktura je tedy Verb–Subst–KL, kdežto frazeologizované syntagma má strukturu Verb–Subst–Subst, a to i v cizojazyčných ekvivalentech frazémů ***zavírat oči před něčím / затварати очи пред нечим / затварям си очите пред нещо***, které jsou: slk. ***zatvárať oči pred nečím***, rus. ***закрывать глаза на что-нибудь***, něm. ***die Augen vor etwas verschliessen***, angl. ***close/shut one's eyes to something***, fr. ***refuser de voir quelque chose***. U Izajáše se hovoří o uhýbání před *zlem*, zatímco u Paviće o uhýbání před *pravdou*. Primární sémantika „nepřipouštět si něco" je však přítomna i v námi zkoumaném románu.

Zkoumaný frazém je lexikální variantou frazému ***затварати очи пред нечим*** (FHS: 425), kde příslovečné určení příčiny je obsazováno výrazy označujícími nějakou nepříjemnou skutečnost. Na místě slovesa alternují výrazy s významem „zavírat" nebo „uhýbat". Český překlad idiomu zní **zavírat oči před pravdou** (Pav 171). Je to invariantní podoba, přičemž pozice přísloveč-

ného určení nemá obligatorní komponent (SČFI-VS1: 592). Znění bulharského překladu je **затварям очите пред истината** (Pav 174). Jak český, tak bulharský překlad vykazuje oproti srbskému originálu změnu ve významu slovesa – zatímco srbské *склањати* nese význam „uhýbat", v překladových variantách bylo použito přímo sloves „zavírat".

IV. 8. nebeský oheň

Idiom **небеска ватра** (And 15) má svou biblickou předlohu v Novém zákonu. Sousloví je odvozeno z biblického obrazu, ve kterém je oheň výrazem božího hněvu a zároveň očistným prostředkem. Pravidelně se objevuje například na místech, kde se popisují tzv. hrůzy šesti polnic (Zjevení Janovo, 8:7–10): *Zatroubil první anděl: Nastalo krupobití a na zem začal padat oheň smíšený s krví. (...) Zatroubil druhý anděl; a jakoby mohutná hora hořící ohněm byla vržena do moře. (...) Zatroubil třetí anděл, a zřítila se z nebe veliká hvězda hořící jako pochodeň, padla na třetinu řek a na prameny vod* (BIBLE).V kontextu byl biblický význam zachován, můžeme tedy i zde hovořit o použití automatizovaného frazému. Nositelem idiomatičnosti je v tomto slovním spojení atribut *небеска*, neboť výraz *ватра* tu má původní význam. Jak česká (**nebeský oheň** – And 12), tak bulharská překladatelka (**небесният огън** – And 13) neprovedly ve svých verzích žádnou změnu.

IV. 9. stát se jiným člověkem

Idiom **постати други човек** (Pav 290) (FHS: 70; FHSČS: 15) vychází z novozákonního sousloví ***nový člověk***, které reflektuje duchovní proměnu jedince a s ní spojenou změnu charakterových vlastností. V kontextu Pavićova románu je frazém přítomen už bez duchovní složky svého původního významu. Touto aktualizací došlo k zúžení sémantiky výrazu. Jako klíčový komponent obsahuje idiom stylisticky a emocionálně bezpříznakové apelativum *човек*. Toto apelativum tu vystupuje ve svém původním, nepřeneseném významu. Idiomatizace nominálního slovního spojení, které bychom mohli vyjádřit syntagmatem $Adj^{nějaký}$–$Subst^{člověk}$, bylo dosaženo až v kontextu po obsazení pozice atributu. Paradigma takovýchto atributů je velmi široké, substantivum *člověk* totiž disponuje rozsáhlými kolokačními možnostmi. Idiom byl přeložen adekvátním českým **stal se z něho jiný člověk** (Pav 247). Český překlad je variantou frazému ***stát se jiným člověkem*** (FHSČS: 15). V SČFI uveden není, v Lidových rčeních je však zaznamenán slovesný frazém *obléci nového člověka* a je u něho uvedena poznámka o biblickém původu (Zaorálek, 1996: 37). Mohli bychom jej považovat za synonymní našemu slovnímu spojení *jiný člověk*. Bulharská překladatelka na překlad idiomu rezignovala.

IV. 10. Boží vůle

Nominální idiom **до божје воље** (And 32) se vyznačuje idiomatizovaným významem, protože se v kontextu nehovoří o „vůli Boží", nýbrž o „neurčitě

dlouhé době". Idiom má v FHS synonyma *до миле воље* „докле се хоће/жели, до сита, колико је кому воља" (FHS: 752) anebo *колико ти бог хоће* „много, обилно, до миле воље, колико год хоће" (FHS: 31). Samotné syntagma ***божја воља*** „boží vůle" znamená „vliv nadpřirozené božské bytosti" (SČFI-VN: 378) a zároveň lidskou rezignaci vůči této vůli. Z naší realizace vyplývá, že autor chtěl vyjádřit právě odevzdanost lidí do boží vůle: *„Нашло се, као увек, малодушних и неповерљивих који су сматрали да је то јалова мисао, јер се силни и лукави Турци неће дати одвратити од свог наума, и да треба и даље кулучити до божје воље а не правити од зла горе"* (And 32). Překladatelé idiom pochopili ve fatalistickém významu: český překladatel jej převedl jako **dokud Pánbůh ráčí** (*„že se má i dál chodit na robotu, dokud Pánbůh ráčí, a nedělat zlo ještě horší"* – And 28), bulharský překlad zní **както бог дал** (*„че трябва и по-нататък да се работи ангария, както бог дал, и да не се прави от лошото по-лошо"* – And 29).

IV. 11. nést svůj kříž; být přibit jako ke kříži

Slovesné frazémy **носити свој крст** (Pav 70) a **бити разапет као на крсту** (Pav 70) jsou motivovány podobností prožívání (v Novém zákonu Ježíš Kristus, u Paviće obecně muž). Od biblického příběhu jsou vzhledem ke kontextu, v jakém byly užity, poměrně vzdáleny, představa kříže tu má symbolickou funkci. Oba idiomy vycházejí z evangelních svědectví. Idiom *носити свој крст* je inspirován novozákonním veršem *Tehdy řekl Ježíš svým učedníkům: Kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne* (Mt 16:24, podobně též Mk 8:34, L 9:23 a jinde). Přirovnání *бити разапет као на крсту* má svoji předlohu v popisu smrti Ježíše Nazaretského ukřižováním (Mt 27:32–37, Mk 15:22–26, L 23:33–34 a J 19:17–27).

První frazém je invariant (FHS: 280, tam však v chorvatské podobě *nositi svoj križ*) a znamená „(стрпљиво) подносити терет/невоље" (FHS: tamtéž). V české verzi je použit analogický český idiom **nést svůj kříž** (Pav 76) (SČFI-VS1: 378), v bulharské verzi bylo užito analogického **нося своя кръст** (Pav 60) – lexikální varianty idiomu ***нося кръста си*** (FB I: 748). Zkoumaný idiom vložil autor ve svém textu do úst vydavatele Daubmana. Idiom je ústřední myšlenkou úvahy této postavy: *„Даубманус наводи следећи суд о Методију: ‚Најтеже је орати туђу њиву и своју жену – бележи он – али пошто је сваки човек разапет на својој жени као на крсту, излази да је теже носити свој него туђи крст. Тако је било и са Методијем, који никада није носио крст свога брата... Јер, млађи брат био му је духовни отац'"* (Pav 69–70).

Druhý frazém s ústředním křesťanským symbolem je přirovnání a teoreticky vychází z invariantu ***разапињати некога на крст*** (FHS: 283), avšak není jisté, zda sémantika realizované podoby odpovídá významu invariantu „задавати кому непрестане бриге и патње, жигосати, јавно кудити кога" (FHS: tamtéž). Česká překladatelka užila sémanticky blízké přirovnání **být přibit jako ke kříži** (Pav 76), bulharský překlad **разпънат съм като на кръст** (Pav 60) (in-

variantní podoba je ***разпъвам/разпъна на кръст някого*** – FB II: 248) je přesným ekvivalentem srbského originálu.

IV. 12. stát jako zkamenělý; stát jako solný sloup

Idiomy **стајати скаменьен** (Pav 91) a **чекати као окаменьен** (And 22) jsou motivovány starozákonním příběhem zkamenění Lotovy ženy (Genesis 19:26): *Lotova žena šla vzadu, ohlédla se a proměnila se v solný sloup* (BIBLE). Od vlastního biblického příběhu jsou však již vzdálené, k jejich idiomatizaci došlo metaforizací.

Pavićův idiom je morfologickou transformací invariantního přirovnání ***остати као скаменьен*** (FHS: 612). Zjišťujeme tu elipsu komparátoru, což ještě více zvyšuje expresivní účinek idiomu. Ke zvýšení expresivity napomáhá rovněž způsob zasazení do textu: idiom je rozdělen do dvou výpovědí, přičemž druhá je jednočlenná, jakoby dodatečně připojená: *„Ја сам стајао и ништа нисам умео да кажем. Скаменьен"* (Pav 91). Bulharská překladatelka převedla celou pasáž bez proměn: *„Стоях и не знаех какво да кажа. Вкаменен"* (Pav 84). Její česká kolegyně svým přirovnáním **stát jako solný sloup** (Pav 94) celý originálový idiom obměnila podle známého přirovnání biblického: *„Stál jsem tam jak solný sloup a nezmohl se na slovo"* (Pav 94).

Andrićovo přirovnání **чекати као окаменьен** je jen kontextovou variantou předchozího, ačkoliv FHS nám pro něj nabízí formálně jiný invariant: ***стајати као окаменьен*** (FHS: 412). V tomto případě se česká překladatelka zcela držela originálu a idiom převedla do podoby **čekat jako zkamenělý** (And 19). Bulharská překladatelka tak učinila rovněž: **чакам като вкаменен** (And 20).

Ačkoliv i poslední dva zkoumané idiomy mají původ v bibli, přesnému biblickému citátu odpovídá jen český překlad Pavićova idiomu.

V. Závěr

Zpracovali jsme celkem *15 idiomů a frazémů*, které jsou nějakým způsobem spojeny s biblí. Z toho, co jsme uvedli, plyne, že přibližně dvě třetiny z nich (9) si zachovávají svůj ***primární význam***, přičemž tento význam je buď ***doslovný*** (5 idiomů: *горак као пелен; оштар као мач с обје стране оштар; Verbum caro factum est [Реч постаде месо]; за вике викова; онај свет*), anebo ***přenesený*** (4 idiomy: *пазити нешто као око у глави; окретати леђа нечему; склањати очи пред истином* a *небеска ватра*). Jistý, i když ne zásadní ***sémantický posun*** (doprovázený vždy změnou struktury výrazu oproti podobě, jaká je v bibli) vykazuje 1 idiom – *постати други човек*. Značnou míru ***odklonu*** od původního významu, který je ve zdroji přítomen, vykazuje 5 idiomů: *до божје воље; носити свој крст; бити разапет као на крсту; стајати скаменьен* a *чекати као окаменьен*. České i bulharské překladové ekvivalenty jsou vesměs odpovídající, u bulharské překladatelky se častěji projevily tendence vyhnout se hledání adekvátního překladového prostředku (rezignace na

převedení srbských nářečních prvků, rezignace na překlad idiomu *nocmamu други човек*). Jestliže u prvního případu rezignace se můžeme domnívat, že překladatelka nenašla vhodný způsob převodu daného stylizačního prostředku a k rezignaci byla tudíž donucena, ve druhém případě půjde nejspíše o rezignaci plánovanou.

EXCERPOVANÁ LITERATURA

Ivo Andrić – Most na Drině, 1945:

АНДРИЋ, И.: *На Дрини ћуприја*. Просвета, Београд 1965.
АНДРИЧ, И.: *Мостът на Дрина*. Вектор, София 1995 (превод Лилия Кацкова).
ANDRIĆ, I.: *Most na Drině*. Odeon, Praha 1987 (překlad Milada Nedvědová).

Milorad Pavić – Chazarský slovník, 1985:

ПАВИЋ, М.: *Хазарски речник*. Дерета Просвета, Београд 1997.
ПАВИЧ, М.: *Хазарски речник*. Агата-А, София 1999 (превод Христиана Василева).
PAVIĆ, M.: *Chazarský slovník*. Odeon, Praha 1990 (překlad Stanislava Sýkorová).

LITERATURA

BASAJ, M.: Ekwiwalencja tłumaczeń frazeologizmów (na przykładzie języka czeskiego i polskiego). *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej I.* Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1982, s. 157–165

BIBLE – *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Česká biblická společnost, Praha 1993

BIBLIJA – *Библия или Свещеното писание на Стария и Новия завет*ъ. Библейско дружество, София 1990

BTR – *Български тълковен речник*. МАГ-77, София 1994 (2. изд.)

ČERMÁK, F.: *Idiomatika a frazeologie češtiny*. UK, Praha 1982

FB – НИЧЕВА, К. – СПАСОВА-МИХАЙЛОВА, С. – ЧОЛАКОВА, К.: *Фразеологичен речник на българския език*. БАН, София 1974 (I.); 1975 (II.)

FHS – MATEŠIĆ, J.: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Školska knjiga, Zagreb 1982

FHSČS – MENAC, A. – SESAR, D. – KUCHAR, R.: *Hrvatskosrpsko-češko-slovački frazeološki rječnik*. Zavod za lingvistiku FF SZ, Zagreb 1986

FILIPEC, J. – ČERMÁK, F.: *Česká lexikologie*. Studie a práce lingvistické 20. Academia, Praha 1985

FLEISCHMANN, E.: Трансляционная лингвистика и теория (глубинных) падежей. *Linguistische Arbeitsberichte*, 34, K-M-U, Sektion TAS, Leipzig 1982, s. 20–34

FRONEK, J.: *Anglicko-český / česko-anglický slovník*. LEDA, Praha 1998

HABOVŠTIAKOVÁ, K. – KROŠLÁKOVÁ, E.: Zhody a kontrastivity medzi slovenskou a českou frazeológiou. *Slavica Pragensia*, XXX, 1987, s. 119–130

HRALA, M.: Proměny ideové a estetické funkce díla při překladu (ze slovanských jazyků). *Československá slavistika*, 1988, s. 189–198

ILEK, B.: Některé otázky pojmu ekvivalence v překladu. *Slavica Pragensia*, XXIV, 1981, s. 11–20

KAMIŠ, A.: Konfrontační studium české a slovenské frazeologie. *Slavica Pragensia*, XXV, 1982, s. 113–122

KOVÁŘOVÁ, S.: *Proč se říká?-2*. Alda, Olomouc 1996

KRUTOVÁ, O.: *Pozvání k překladatelské praxi. Kapitoly o překládání beletrie*. Karolinum, Praha 1996

KUFNEROVÁ, Z.: K makrolingvistickému pojetí lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost*, 45, 1984, s. 150–154

KUFNEROVÁ, Z. – SKOUMALOVÁ, Z. – STRAKOVÁ, V.: Otázky uměleckého překladu do slovanských a ze slovanských jazyků. *Československá slavistika*, 1988, s. 199–208

Latina pro vysoké školy. SPN, Praha 1972 (2. vyd.)
LEVÝ, J.: *Umění překladu*. Panorama, Praha 1983 (2. vyd.)
MLACEK, J.: Prvky idiomatickosti v analogických frazémach. *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej II*. Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985, s. 37–44
НИДА, Е. А.: *К науке переводить. Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике*. Москва 1978
NTL – *Novum Testamentum Graece et Latine* (curavit Eberhard Nestle). Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, Stuttgart 1914
NTs – *New Testament. King James Version*. Thomas Nelson Publishers, Nashville – Camden – New York 1978
POPOVIČ, A.: Prenos vedeckých informácií a preklad. *Slavica Slovaca*, 8, 1973, s. 253–254
SČFI-P – ČERMÁK, F. – HRONEK, J. – MACHAČ, J.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání*. Academia, Praha 1983
SČFI-VN – ČERMÁK, F. – HRONEK, J. – MACHAČ, J.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné*. Academia, Praha 1988
SČFI-VS – ČERMÁK, F. – HRONEK, J. – MACHAČ, J.: *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné*. Academia, Praha 1994 (2 díly)
SKLADANÁ, J.: Niektoré východiská porovnávacej frazeológie. *Slavica Slovaca*, 28, č. 1–2, 1993, s. 50–55
SKORUPKA, S.: Pojmowanie frazeologii w historii leksykografii polskiej. *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej IV*. Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1988, s. 7–14
SMIEŠKOVÁ, E.: Porovnávanie vo frazeológii. *Kultúra slova*, 8, 1974, s. 193–199
STRAKOVÁ, V.: K problematice lingvistiky překladu. *Slovo a slovesnost*, 45, 1984, s. 316–320
STRAKOVÁ, V.: K překládání frazeologie. *Překládání a čeština*. H&H, Praha 1994, s. 85–89
SvP – *Библија или Свето писмо Старога и Новога завјета*. Библијско друштво, Београд 1995
ZAORÁLEK, J.: *Lidová rčení*. Aurora, Praha 1996 (3. vyd.)
ЗЕЛЕНИ, В.: Извори Мушкатировићевих пословица. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, XVIII, Нови Сад 1970, с. 497–520

SEMANTIC MOTIVATION AND TRANSLATION OF THE BIBLICAL IDIOMS (from the Serbian, Czech and Bulgarian material)

A specific group of idiomatic means, if we explore them from the view of their origin, are the so called biblical idioms. The source of these idioms is the Bible. Using the semantic analysis of certain biblical idioms, taken from Serbian novels Hazarski rečnik by M. Pavić and Na Drini ćuprija by I. Andrić we came to the conclusion that two thirds of the explored idioms, used in the prosaic text, were used in their original semantics and one third had a substantial change in their semantics. We also analysed their Czech and Bulgarian equivalents. These equivalents didn't show any substantial change in their semantics in comparison with the original phrases.

Pavel Krejčí
Ústav slavistiky
Filozofická fakulta MU
Arna Nováka 1
660 88 Brno
Czechia
(pkrejci@phil.muni.cz)